

SZIDIROPULOSZ ARCHIMÉDESZ

ÖNÁMÍTÁS ÉS A DÉMONI SZELLEM

Az összeomlás útja

A Rákóczi-szabadságharc leverését követő bő egy évszázados korszakot (1711–1825) Pethő Sándor nemzetietlen korszaknak nevezi, „amikor a köznevesi rend évtizedeken keresztül (...) a maga vármegyei exkluzivitásában és korlátoltságában a tormaiba esett féreg életmódját” élte. „Olyan jelenetek, mint a *vitam et sanquinem*, az a körülmény, hogy a magyarság minden feltétel nélkül vállalta az Osztrák Ház dinasztikus háborúinak minden terhét és áldozatát, arra mutatnak, hogy a nemzet érzelmi világából kisorvadtak az önmagáértvalóságnak és az öncélúságnak érdekei.”¹ Vajon, miért nem ébredt öntudatra a magyar ilyen hosszú ideig? Miért kellett több mint száz évnek eltelnie, hogy egy erkölcsileg jobb kor – a reformkor – jöjjön el, hogy némi reményt ébresszen a magyarokban. Mert Magyarország számára a társadalmi felemelkedés folyamata 1825-től kezdve feltartóztathatatlan. Ezt a folyamatot Európa egyik nagyhatalma, a Habsburgok sem tudták megállítani. Ámbár a szabadságharcot a Habsburgok nagy túlerővel, a cár segítségével leverték, a magyarság felemelkedését, újjászületését nem tudták meggátolni, mert az – Széchenyi István szerint – mindenekfelett etikai kérdés volt: a magyarság lelki és szellemi szubsztanciájának átalakulására, a magyar szellem megreformálására, a magyar nemzet erkölcsi megújulására volt szükség, s ezt akkor szinte minden magyar akarta. Ez pedig csak békés korszakban képzelhető el. Hogy mennyire szüksége volt a

nemzetnek erre a lelki és etikai emelkedettségre, a kiegyezést követő évtizedek küzdelmei világítanak rá, arra tudniillik, hogy a nemzet elpocsékolta energiáit a közjogi csatározásokban, melynek súlyos következményei származtak: a végletes nemzeti megosztottság, amely ma is szedi áldozatait, és elsősorban a nemzet érzi kárát.

¹ Pethő Sándor–Fodor Ferenc: Világostól Trianonig. A mai Magyarország kialakulásának története. Második kiadás. Budapest, Enciklopédia, 1925., 20–21. o.

A király koronázása (Vasárnapi Ujság, 1898. január 2.)

Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc hatását végigkísérhetjük az egész 19. és 20. századon, és ma is muníciót nyújt a magyar léleknek. A cári hadsereg hatalmas haderejének segítségével a Habsburgok leverték a szabadságharcot, a kiegyezést azonban nem „úszhatták” meg.

1865 után – Deák Ferenc Húsvéti cikke megjelenését követően – megindultak a kiegyezési tárgyalások. Bizton állíthatjuk, hogy a magyar fél pozícióját feltétlenül erősítette az, hogy 1866-ban Ausztria igen nehéz helyzetbe került a poroszoktól elszenvedett súlyos vereség (Königgrätz) után. A bécsi körök nemigen akarták a magyarokkal a megegyezést, de vereségük után – sportnyelven szólva – az osztrákok padlón voltak, nem tehettek mást. Deák Ferenc és a kiegyezést előkészítő vezető társai azonban nem használták ki ezt a kínálkozó lehetőséget, s nem léptek fel nagyobb igényekkel Béccsel szemben. Etikai megfontolásból? Taktikai okokból? A lovagiasság-becsületesség szabályait követve? Gyengeségből? Vagy egyszerűen a realitások talaján álltak? Sokan a szakemberek közül is ez utóbbit tartják a megfelelő válasznak.

És mit mond erről Berzeviczy Albert történétíró, a Magyar Tudományos Akadémia volt elnöke? „Hogy azonban Magyarországon olyan hangulat, mely Ausztria megszorult

állapotát forradalmi vállalkozásokra akarta volna kihasználni, tényleg nem létezett, azt a Klapka-féle betörés csekély sikere eléggé igazolta. A Deák Ferenc örökké feledhetetlen nyilatkozata megnyugtathatta az uralkodót a felől, hogy, bár egy abszolút kormány további erőfeszítésekre Magyarország részéről nem számíthat, a közjogi kérdésben a magyarok Königgrätz után sem kívánnak többet, mint a mennyit Königgrätz előtt kívántak s a mi a tizenötös-bizottság munkálatában ki volt fejezve. Azonban a sok hazavona, melylyel a kiegyenlítést Bécsben még azután is kezelték, csakugyan alkalmas volt a Deák és pártja által képviselt mérsékelt álláspontot népszerűtlenné tenni s a kiegyezés híveinek munkáját megnehezíteni.”²

Ma is vita tárgyát képezi a kiegyezés. Deák Ferencet idézve mondta el egy interjúban Boross Péter miniszterelnök, hogy *az elérhetőt kell elérni*. „Ha szabadságmozgalmaink sorsát vesszük figyelembe, történelmünk azt bizonyítja, hogy ha a kemény fellépés és követelménytámasztás mögött nincs elegendő erő, akkor minden próbálkozás kudarcba fullad, és nagyobb bajok előidézője lesz. A szívós, kitartó, kompromisszumra is hajlamos, valóban a leghatékonyabbat elérni képes magyar politikai irányultság mintha kifizetődőbb lenne. A deáki kiegyezésről nagyon sok minden

² Berzeviczy Albert (naplója): Régi emlékek 1853–1870. Berzeviczén 1905-ben, Budapest, Révai Testvérek Irodalmi Intézet 93. o.

jelent meg, sokan el is marasztalják: miért kellett kiegyezni.³ Valóban miért kellett így kiegyezni? „Én úgy gondolom, hogy van itt Magyarországon lánglelkűség, az évszázados szabadságvágyának vannak nagy váteszei, s van a nyugodt, messze néző, mérlegelő, kicsit keleti magyar, amelyik tud hallgatni, várni, van ideje (vagy csinál magának) és apránként lépeget. Hogy ez mennyire tulaj-

A képviselőház ugyan nagy többséggel fogadta el a kiegyezési törvényt, mégsem tarthatjuk helytállónak Gratz Gusztáv azon állítását, miszerint bebizonyosodott, hogy válságos időben (így 1867-ben is) Magyarországon nincsenek pártok, csak magyarok. A törvény beiktatását követő években már felbomlott a nem létező egység, majd Deák Ferenc és Andrássy Gyula eltávozása után a magya-

„Az elérhetőt kell elérni. Ha a kemény fellépés és követelmény-támasztás mögött nincs elegendő erő, akkor minden próbálkozás kudarcba fullad, és nagyobb bajok előidézője lesz”

donsága a magyarnak, ez az erdélyi viszonyokból is jól kikövetkeztethető. Tulajdonképpen mindig jelen volt ez a kettős irányzat: egyszerre voltunk Deák Ferenc és Kossuth Lajos népe [a rend kedvéért hozzátehetnénk: Kádár népe is, de ez túlmutat a témánkon], és talán történelmi megmaradásunknak ez a kettőség a sajátossága, e kettőség szimbiózisa sajátos helyzetet teremtett.”⁴

A kiegyezési törvényt 1867. május 29-én fogadta el a magyar képviselőház (alsóház), a magyar országgyűlés és Ferenc József között folytatott hosszabb tárgyalások után. Meglepően nagy többséggel: 209 szavazattal 89 ellenében. Elfogadása után, június 8-án Ferenc József, Ausztria császára magyar királlyá koronáztatta magát. A törvény „szigorú jogi alapon állapítja meg azokat a módozatokat, amelyek mellett egyfelől a *pragmatica sanctio*ban Magyarországra és Ausztriára nézve kimondott együttes és elválaszthatatlan birtoklás, másfelől Magyarországnak önálló törvényhozási és kormányzási függetlensége lényegében sértetlenül fenntarthatók. Alap gondolata az, hogy a monarchia egységességéből annyit kell megőrizni, amennyi szükséges ahhoz, hogy a monarchia nagyhatalmi állása érintetlen és kifelé való fellépése erőteljes maradjon, ezen a határon túl azonban Magyarország önállóságát érinteni nem szabad.”⁵ – írja Gratz Gusztáv. Éppen az önállóság értelmzése körül folytak a kemény harcok a magyar képviselőházban a hatvanhetesek és negyvennyolcasok között.

rok (parlamenten belül és kívül egyaránt) képtelenek voltak a nemzeti erőket egyesíteni. Végveszély esetén sem. Az uralkodó jelmondata: *viribus unitis* (egyesült erővel) csak ideig-óráig tudta az egység látszatát tükrözni. A kárpátos millenniumi ünnepek elvakították a magyarországi politikai elitet, amely meg volt győződve arról – s ez az akkori ún. jobb- és baloldali parlamenti pártokra egyaránt érvényes –, hogy Magyarország nemzeti nagyságához nem férhet semmi kétség. (Magyarország akkor – a 51 milliós Osztrák-Magyar Monarchia részeként – középhatalomnak számított.) Tehát hamis jövőképet sugallt a nemzeti büszkeség, a nagy lelkesültség. Nézzük meg, hogyan ír erről Herczeg Ferenc annak kapcsán, hogy az országgyűlésben Szilágyi Dezső tartotta a millenniumi ünnepi szónoklatot. „Az ő szájából egy ezeréves, sok vért, vereséget és könnyet, sok győzelmet és dicsőséget látott nemzet beszélt a korona viselőjéhez. A király maga is ünnepi megindultsággal hallgatta, és mindenki úgy érezte, uralkodó és nemzet végre egymásra találtak, és többé semmi sem képes őket szétválasztani.”⁶ Ám nem sokáig kellett várni szétválasztásukra, arra, hogy a magyar politikai vezető elit tanújelét adja annak, hogyan kell a nemzetet sorsára hagyni, végveszélybe sodorni. (Az obstrukciós harcok másfél évtizedre gondolok.)

1867 lehetőséget adott Magyarországnak, hogy felzárkózzék Európához, hogy félfeudális államból modern nem-

³ Beszélgetés Boross Péter miniszterelnökkel. In.: Szidiropulosz Archimédész: Trianon utóélete. A magyar társadalom Trianon-képe az ezredfordulón. Budapest, Kairosz [2004], 109. o.

⁴ Uo., 110. o.

⁵ Gratz Gusztáv: A dualizmus kora. Magyarország története 1867–1918. Első kötet. Magyar Szemle Társaság, Budapest, 1934. 12–13. o.

⁶ Herczeg Ferenc: A gótikus ház. Emlékirat. Re-Vízió sorozat 6. kötet, Pomáz, Kráter, 2005. 88. o.

zetté válják. Komoly eredményeket tudhatott az ország magáénak. Ugyanakkor a kiegyezés – mint legfőbb közjogi kérdés – a magyar parlamenti küzdelmeknek állandó és központi kérdése volt. A dualizmus kori közjogi harcok lényegében '48 körül mozogtak, s a folytonosan osztódó – többnyire ellenzékben lévő – pártok nevében is ott volt a két szó: függetlenség és 48. A korabeli képviselők, politi-

belügyminisztere (1905–1906) több száz oldalas memoárkötetében⁷ tagadja, és egyenesen azt állítja, hogy Ferenc Ferdinánd kedvelte a magyarokat.

A szakemberek úgy vélik, hogy ennek a világnak az archimédeszi pontja a nemzetiségi kérdés volt. Amikor megkezdődött 1868-ban a nemzetiségi törvény tárgyalása a képviselőházban, mások voltak a közjogi és politikai kö-

A magyar politikai elit illúziókban élt, nem érzékelte azt a veszélyt, amely a magyarországi nemzetiségek képviselői részéről érkezett

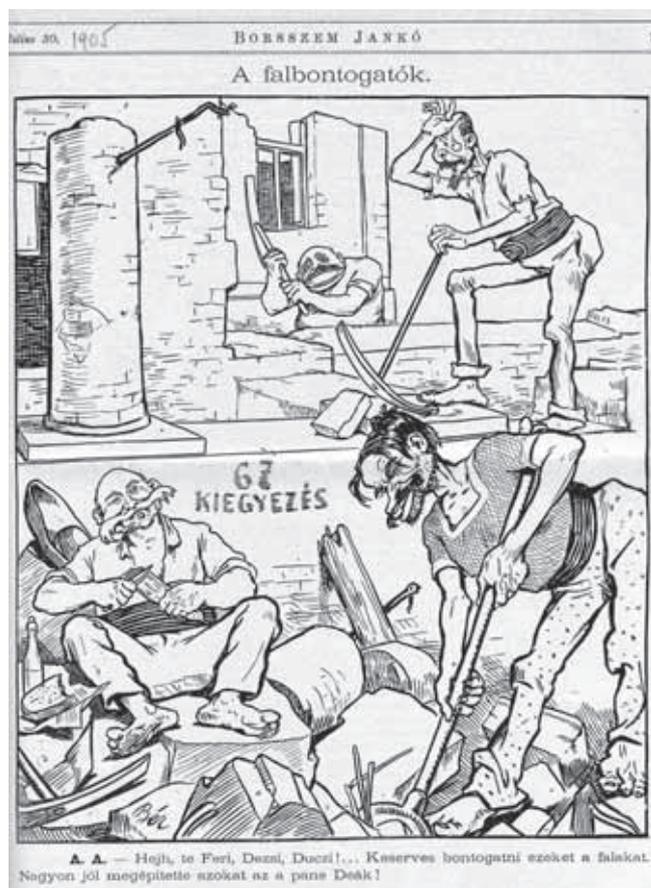
kusok és a magyar liberális sajtó is a kiegyezéshez való viszonyulástól tették függővé, hogy ki áll a nemzeti oldalon, és ki szolgálja a Habsburgok érdekeit. (Ez a leegyszerűsítés, pontosabban fogalmazva, a nemzeti haladás, a progresszió ügyének kisajátítása az akkori parlamenti baloldal és a radikális társadalmi mozgalmak által – hiszen ők neveztek magukat függetlenségi és 48-as pártnak – sok kárt okozott a nemzetnek akkor is és ma is.)

A kiegyezési törvényt azonban nemcsak a honi ellenzék támadta, hanem Ausztria is, ahonnan sokkal nagyobb támadásoknak volt kitéve, mint a magyar ellenzék részéről. A kiegyezési törvény valójában az uralkodó és a magyar fél között kötött meg. Ha az osztrákokon múlt volna, az 1867: XII. tc.-et az osztrák képviselőház nem fogadta volna el. És később is sok támadásnak volt kitéve. Ferenc Ferdinánd trónörököséről nem is beszélve, akinek legfőbb célja – s ez konkrét tervekben, a föderalizmus leple alatt fogalmazódott meg – letörni a magyar hegemónisztikus törekvéseket, megszüntetni a magyarok privilegizált helyzetét a többi, elsősorban szláv népekkel szemben, és Magyarországot tartományi státuszba süllyeszteni. Ezzel ellentétben azonban hangsúlyozni szeretném, hogy a magyaroknak nem az ölükbe hullott a függetlenség: szabadságharcot indítottak érte, sok ezren hullatták vérüket, hogy aztán az ellenállás keserű eszközét, a passzivitást feladván megegyezzenek azzal a hatalommal, amely évszázadokon át elnyomta őket (és ma is úgy próbál viselkedni, mint aki magasabb rendű, mint keleti szomszédai). Ezt természetesen sokan, a trónörökös bizalmi emberei közül, így a görög származású Kristóffy József, a koalíciós kormány

rülmények, mint 1861-ben. Szekfű Gyulával szólva a magyarság nemzeti önérzete megerősödött, „a nemzeti jellemnek az eddiginél is rohamosabb megzavarodása” következett be. Soha nem beszéltünk annyit magyarságunkról, mint ez önáltató korban... „Így lett az önáltatás hiúságunk által úrrá gondolkodásunkon...” Lekicsinyelték a nemzetiségek részéről érkező veszélyeket, támadták Deák és Eötvös liberális politikáját. Ennek egyik oka pedig az önismeret hiánya, amely a dualista rendszer szinte minden nagy társadalmi folyamatát meghatározta: a nemzetiségi kérdéstől az általános választójogi vitákig. A magyar politikai elit illúziókban élt, nem érzékelte azt a veszélyt, amely a magyarországi nemzetiségek képviselői részéről érkezett, akik – miközben kormányzati tényezőkkel tárgyaltak – folyamatos kapcsolatot tartottak egyrészt a bécsi magyarellenes körökkel, másrészt muníciót kaptak harcukhoz Bukaresttől. (Ezt tették 1913–14-ben a Tiszával folytatott tárgyalások idején is.) „...bécsi befolyásos tényezők a nemzetiségek intelligenciájában szövetségest kerestek és találtak maguknak a dualizmus elleni harcra, a magyarság állami szupremáciája megdöntésére. (...) A nemzetiségi kérdést végleg csak akkor intézhettük volna el, ha bizonyosak lehettünk, hogy hátba nem támad bennünket Bécs, Ausztria és a dinasztia. Ez pedig addig el nem volt érhető, míg a közjogi kérdés el nem nyugodott. Közjogi és nemzetiségi kérdés sok volt egyszerre a mi kedvezőtlen viszonyokba helyezett kis népünknek.”⁸ – írja Szekfű Gyula.

A magyar országgyűlés 1868-ban elfogadta a nemzetiségek egyenjogúságáról szóló törvényt (1868: XLIV. tc.),

⁷ Kristóffy József: Magyarország kálváriája. Az összeomlás útja. Politikai emlékek 1890–1926. Budapest, Wodianer, 1927., 863 p.

– Hejh, te Feri, Dezsi, Ducsi!... Keserves bontogatni ezeket a falakat. Nagyon jól megépítette az a pane Deák! (A falbontogatók. Borsszem Jankó, 1905. július 30.)

amely – köztudott – európai mércével mérve is példaértékű törvény volt. Kiindulópontja, alapelve ugyan a politikailag oszthatatlan és egységes magyar nemzet, de *nemzetiségétől függetlenül mindenki egyenjogú tagja a magyar államnak*. Vagyis olyan jogokat ad a törvény a nemzetiségeknek, hogy jó lenne, ha ma ilyen törvények védenék a Kárpát-medencei magyar kisebbségek kulturális, oktatási, közigazgatási és egyéb érdekeit. Lássunk néhány kitévelt a törvényből! A magyar országgyűlés tanácskozó és ügykezelési nyelve a magyar, de minden más nemzetiségi nyelven hiteles fordításban kiadandók; minden képviselő saját anyanyelvén szólalhat meg, bármilyen nemzetiségű is; a törvényhatóságok iratai készülhetnek államnyelven és bármilyen más nyelven, s ha valaki nem beszél a magyar nyelvet – bár a belső ügyvitel nyelve az államnyelv –, a

jegyzőkönyveket saját nyelvén készítheti el; saját községi bírósága előtt saját anyanyelvén szólalhat meg, a bíró a panaszt vagy kérelmet a panasz vagy kérelem nyelvére intézi el, és más bírói cselekmények (kihallgatás, tanúhallgatás, szemle stb.) is az illető nyelven történnek, s a bírói határozatot is a tárgyalási nyelven kell meghozni; az egyházi bíróságok maguk határozzák meg ügykezelési nyelvüket; egyházközségekben az anyakönyvvezetés nyelvét, az iskolai oktatás nyelvét tetszés szerint határozhatják meg; alap- és középfokú oktatás nyelve az adott község, település polgárainak anyanyelve; a községi tisztviselők kötelesek a község polgárainak nyelvét használni; a hivatalos beadványok saját nyelven nyújthatók be; bármely hivatal betöltéséhez nem akadály a nemzetiségi nyelv; iskolaalapítás joga: bármely polgárnak joga van alsó, közép és felső tanódákat felállítani. Az ily módon létrejött intézmények egyenjogúak az állam hasonló intézeteivel.⁹

Ez volt tehát a törvény. És mi volt a politikai realitás, a gyakorlat? Az, amit báró Bánffy Dezső miniszterelnökként és politikusként képviselt, és amit 1902-ben meg is írt: Ha Magyarország fenn akar maradni, a legerélyesebben kell fellépnie a nemzetiségi törekvésekkel és követelésekkel szemben. „*Kétségtelen, hogy Magyarországnak csak úgy lehet politikai jelentősége, ha nemzeti és magyar; de viszont: csak akkor lehet magyar és egységes, ha nemzeti állammá lesz. Ha nem tud nemzetivé lenni, úgy csak szláv és román alakulásnak nyújthat anyagot, sőt területi integritását sem biztosíthatja örök időkre.*”¹⁰ Kiviláglik itt is a nemzeti nagyságban való gondolkodás, amely a nemzeti büszkeséggel, nemegyszer göggel párosult. Politikusaink tehát nem az 1868-as utat járták, eltértek a törvény szellemétől. Ennélfogva a magyar integritást nem a nemzetiségeknek adott jogok veszélyeztették, ellenkezőleg: az ország integritásának felbomlásához a nemzetiségek magatartása is hozzájárult, mert nem sikerült megnyerni őket a magyar érdekek mentén szerveződő politika számára, mert a nemzetiségi törvény lényegében írott malaszt maradt. A történelem számtalanszor bebizonyította azt, hogy minél több jogot biztosít a többségi nemzet a maga nemzetiségeinek azonosságtudatuk megőrzése érdekében, annál kevesebb támadás érheti a többségi társadalmat. A kisebbségeknek biztosított autonómia erősíti az állam kötelékeit, nem pedig veszélyezteti azokat, ahogyan ma vélekednek Magyarországon szomszédai saját kisebbségeikről.

⁸ Szekfű Gyula: Három nemzedék. Egy hanyatló kor története. Budapest, Élet és Irodalmi Nyomda, 1920., 263–264. o.

⁹ A magyar nemzetiségi kérdés története. I. rész, írta Kemény G. Gábor, Bp., Gergely R. R.t., 1946., 26. §

¹⁰ Bánffy Dezső: A magyar nemzetiségi politika, 4. Budapest, 1902.

Az 1868 után követett gyakorlati politika a magyarországi nemzetiségek tekintetében tehát ellenkezett az elfogadott és törvényerőre emelkedett, a nemzetiségek egyenjogúsításáról szóló törvény szellemével. Ez érvényes volt mind a kormányzó pártokra (Szabadelvű Párt), mind az ellenzékben lévő ún. függetlenségiekre. Sőt utóbbiak, hogy népszerűségüket növeljék, még szélsőségesebb álláspontot foglaltak el ebben a kérdésben. Szatmári Mór újságíró, parlamenti képviselő szerint a Függetlenségi Párt „még erősebb mértékben követelte a sovinizta felfogás gyakorlati érvényesülését. Így aztán valóságos versengés kerekedett a nemzetiségi kérdésben a kormánypárt és a függetlenségi párt közt”¹¹.

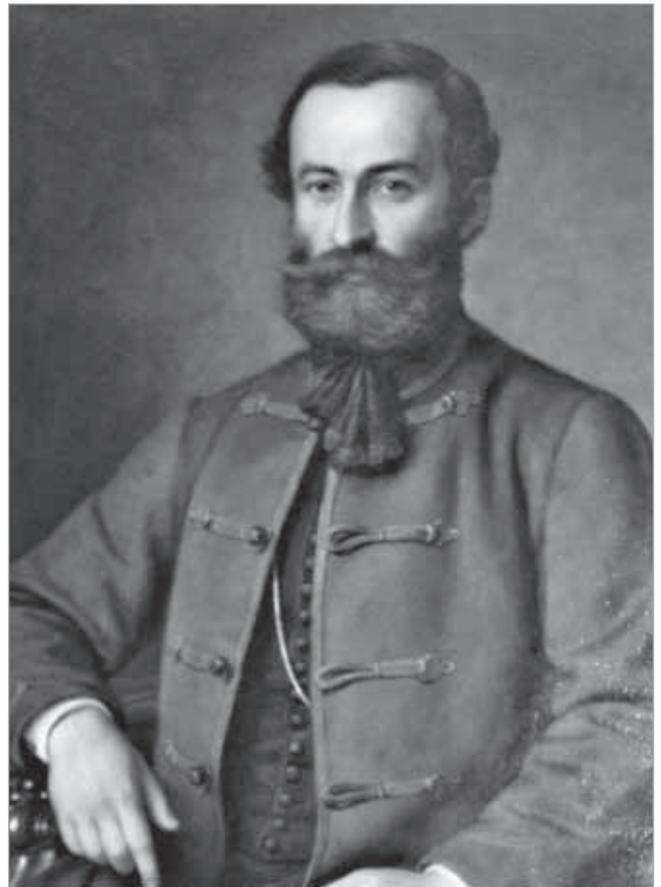
A korszak politikusainak jellemző magatartását azokból a közbeszólásokból is leszűrhetjük, melyek a képviselők szónoklatai közben hangzottak el a képviselőházban. Példák: *Tanuljanak meg magyarul* (mármint a nemzetiségi képviselők); *Menjenek Romániába a saját színeikkel* (a román képviselők a magyar országgyűlésben a saját nemzeti

viseletükhöz nemzeti szalagot kötöttek, ezt a közigazgatási hatóságok izgatásnak tekintették s felléptek ellenük); *A román nem nemzet, csak nemzetiség* (Ugron Zoltán képviselő); *Menjen Oláhországba, ha nem tud magyarul!* (Batthyány Tivadar függetlenségi párti képviselő közbeszólása, mert a román képviselő azt merete mondani, hogy a helyi tisztviselő ismerje annak a népnek a nyelvét, ahol él); *Elég hiba volt meghozni!* (mármint az 1868: XLIV. törvényt) – egy hang a jobboldalon.

Mocsáry Lajos volt az egyetlen képviselő, aki a nemzeti kérdés radikális megoldását követelte, és aki ezért a saját pártjával, a Függetlenségi Párttal is konfliktusba került (párttársai akadékoskodónak tekintették). Mocsáry a konfliktus elmérgesedését jelezte előre, amennyiben a magyar politika továbbra is szembemegy a nemzetiségekkel. Félelmei később beigazolódtak. Pedig ő csupán az 1868. évi nemzetiségi törvény végrehajtását és betartását követelte. A nemzetiségi törvény *alvó állapotban tartása*¹² azonban a képviselőházban és általában a társadalomban

Bárány Dezső, miniszterelnök (Vasárnapi Ujság, 1895. jan. 19.)

Mocsáry Lajos, Bánovszky Miklós festménye, Nemzeti Portrétár, www.npg.hu

¹¹ Szatmári Mór: *Húsz esztendő parlamenti viharai*. Budapest, Amicus, 1928., 79. o.

komoly ellentéteket és ütközéseket eredményezett (pl. memorandum-per 1892-ben¹³).

Gyakorlatilag az egész képviselőház ebben a kérdésben azonos alapon állt, miközben természetesen a magyarországi nemzetiségek az országon belül (gyakran anyanemzetükkel összefogva), mások meg, mint például Seton-Watson (Scotus Viator), kívülről próbálták lerombolni folyamatosan a liberális Magyarországról alkotott képet. Gyakoriak voltak a sajtóvétségek (izgatás, rágalmozás, felbuj-

torban a románokkal. Nem rajta múltott, hogy ez nem sikerült.

1891 márciusa: Szapáry Gyula beterjeszti a *közigazgatás államosításáról* szóló törvényjavaslatot. Ez a kérdés állandóan foglalkoztatta a parlamentet, de igen távol álltak egymástól az álláspontok. A nemzetiségi kérdés orvoslásának legalkalmasabb formája is az állami közigazgatás lehetett – állítja Horánszky Lajos¹⁴. Talán ezáltal könnyebb lehetett volna a nemzetiségi igények kielégítése is.

Gróf Tisza István bár egy egységes magyar nemzetben gondolkodott, különbséget tett a haza iránt lojális nemzetiségi vezetők és az izgatók között

tás), melyek ellen igen nehéz volt fellépni, mert szinte teljes volt a sajtószabadság. A képviselőházban gyakori téma volt ez, s a szónokok többször is szóvá tették román, szerb vagy éppen szlovák (tót) nemzetiségi csoportok államelenes izgató tevékenységét.

A nemzetiségi képviselők álláspontja: Magyarország nem nemzeti, hanem nemzetiségi állam, s ehhez képest kell berendezkednie. Ha ez megvalósult volna, minden bizonynyal szétfeszítette volna a dualista rendszer kereteit, s Magyarország már jóval Trianon előtt elveszítette volna integritását. (A magas rangú erdélyi román egyházi vezetők titokban ezt a folyamatot készítették elő, Bukarest irányításával.) Erről természetesen egyetlen képviselő vagy jelentős politikai tényező sem akart hallani. Ez kormánypártiakra és ellenzékiekre egyaránt érvényes.

Gróf Tisza István kormánypárti és ellenzéki kortársaitól eltérően másképp közelítette meg a magyarországi nemzetiségek helyzetét és a hozzájuk való viszonyulást. Ő nem a nyers erőszak eszközével törekedett az ország integritását megőrizni. S bár egy egységes magyar nemzetben gondolkodott, különbséget tett a haza iránt lojális nemzetiségi vezetők és az izgatók között. Ezért szüntelenül kereste a megegyezést a nemzetiségekkel, első-

Mi lehetett az igazság ekörül? A rossz közigazgatás csupán a nemzetiségeket sújtotta, vagy szenvedtek tőle a magyarok is? A válasz egyértelműnek látszik, de helyi túlzások, túlkapások voltak, hiszen Seton-Watson (és a Scotus Viatorok) éppen ilyen esetekkel támasztották alá álláspontjukat, példának az 1907. évi csernovai esetet említik, amely bejárta az európai sajtót, rombolván ezzel az ország tekintélyét. Horánszky szerint a 19. században a nemzetiségek térfoglalása minden téren kimutatható volt, érvényesülésük állami és egyházi állásokban, magas bírói székekben, az egyházi méltóságokban nem volt ritka a jelenlétük (Csernoch János, Serédi Jusztinián, Császka György kalocsai érsek, mind szlovák nemzetiségűek voltak). Ugyanakkor csekély volt a nemzetiségi intelligencia fejlődése és erős volt a kormányzatok asszimiláló törekvése. A másik probléma nyelvi jellegű: a vármegyei rendszerben a nemzetiségi értelmiség java része jól beszélt magyarul, alkalmazni lehetett őket a közigazgatásban, nagyobb baj volt azonban a magyar vármegyei tisztikarral, amely a nemzetiségi vidékeken működött és nem beszélte az ottani nép nyelvét. Ezt többször sérelmezték a szlovák, illetve román ajkúak.¹⁵

Grünwald Béla, Zólyom vármegye alispánja két nagy bajt emleget: az 1868-as nemzetiségi törvényt, valamint a vár-

¹² Pethő Sándor–Fodor Ferenc: Világostól Trianonig, 30. o.

¹³ A memorandumot az erdélyi Román Nemzeti Párt vezetői dolgozták ki, és a komitéra bízták, vigye el Bécsbe. A memorandumban politikai jogokat követeltek az erdélyi románok számára, többek között Erdély autonómiáját és a román nyelv használatát a közigazgatásban és igazságszolgáltatásban. Az uralkodó azonban olvasatlanul továbbította azt a budapesti országgyűlésnek, ahonnan – ugyancsak olvasatlanul – visszaküldték a delegáció vezetőjéhez. 1894 májusában a kolozsvári esküdtszék izgatás vádjával perbe fogta őket. A vádlottak többségét elítélték, de uralkodói amnesztiával 1895-ben valamennyien kiszabadultak.

¹⁴ Horánszky Lajos: Tisza István és kora. Első kötet. Sajtó alá rendezte Horánszky Nándor. Budapest, Tellér K., [1994], 158. o.

¹⁵ Uo. 167. o.

megyei rendszert, amelyben a magyar közigazgatás bajai jutnak kifejezésre. A törvény minden szempontból rossz, elvetendő: aki a magyar állam híve, azt *lehangolja*, ugyanakkor a nemzet ellenségeit nem tudja *lefegyverezni*.¹⁶ A rossz közigazgatás az oka annak, hogy Magyarország elvesztette vonzerejét és megnövekedtek ellenségei. Az akkori vármegyei önkormányzati rendszer mint *az alkotmányos önvédelem megtámadhatatlan szentsége* állt a nemzet előtt. (Az önkényuralom alatt a vármegyei rendszer nem volt képes az ellenállás legcsekélyebb kifejtésére sem, de

az obstrukció tovább emésztette volna a nemzet energiáit, mely energiákat nyilvánvalóan másra kellett volna fordítani.

1892-ben a Szapáry-kormányának a közigazgatás államosítását szándékozó reformjavaslata megbukott, amiben szerepet játszott az ún. *beszélő obstrukció*, amikor hosszú, végeláthatatlan szónoklatokkal bénítják meg a Ház munkáját, s nem születik döntés, nincs törvény. 1896 után gyakorlatilag kisebb-nagyobb megszakításokkal a folyamatos obstrukció állapotában van a képviselőház. Több kormány

A rossz közigazgatás az oka annak, hogy Magyarország elvesztette vonzerejét és megnövekedtek ellenségei

érzelmileg mint az önkényuralommal szembeni erős bástya állt a nemzet tudatában.) Számos pozitív vonása volt a vármegyei rendszernek: a rendi alkotmány egyik szerve, a nemzeti mozgalmak színtere, a közéleti harcok iskolája, a parlamentarizmus előiskolája, számos tehetség innen indult.¹⁷ Mindenesetre a kiegyezés után megérett arra, hogy reformokat vezessenek be. Mert a régi formájában a vármegyei rendszer akadályozta az ország fejlődését. Ehhez korszerű közigazgatási rendszerre lett volna szükség, amely nem feltétlenül az államosítást jelenti. A vármegyének ekkor nem szakhivatalnokai voltak, hanem politizáló figurái. Grünwald szerint a közigazgatás gyengítette a magyar állam asszimiláló erejét.

Már Tisza Kálmánnak, a balközép vezérének támadását a Lónyay-kormány ellen gyakorlatilag az első obstrukciós próbálkozásnak tekinthetjük (1872-ben), de ez még nem tartalmazott szélsőséges elemeket. Ami a következő évtizedekben történt, az nem válik a magyar parlamentarizmus dicsőségére. 1889-ben kezdődött a képviselőházban a véderővita, amely 1912-ig a parlamenti csatározások kísérőjelensége volt. Ez azonban még mindig nem volt igazi obstrukció, ám az már ekkor bebizonyosodott, hogy a magyar országgyűlésnek olyannyira liberális házszabályai vannak (Európa legliberálisabb házszabálya talán a magyar országgyűlésnek volt), hogy könnyen fenyegethették a parlamentet, amely el is indult azon a lejtőn, melyen egészen 1912-ig nem tudott megállni, s ha Tisza István házelnök a házszabályokat továbbra is betű szerint betartja,

is belebukott ezekben az akciókba, Bánffy Dezső kormánya (1899-ben), Széll Kálmán kormánya (1903. június) és Tisza István első kormánya is (1905-ben, a november 18-i obstrukció leverését követően). 1906 és 1910 között – amikor a baloldali koalíció kormányzott – a munkapárti képviselők nem alkalmazták ezt a fegyvert. 1910-től, a véderővita újbóli fellángolásával – átmeneti béke után – az obstrukció sorsa beteljesedik, Tisza István erőszakhoz folyamodik.

Hodossy Imre 1903-ban megjelent *Az obstrukció*¹⁸ című könyvében azt írja, hogy az obstrukció az alkotmányosság végkatasztrófáját jelenti. Hozzátehetjük, a hosszúra nyújtott, folyamatos és egyre indulatosabb, egyre dühödtebb obstrukció a nemzet integritását fenyegette – nem csupán az ország alkotmányos berendezkedését. Nincs törvényes obstrukció. Az obstrukciónak ugyanis éppen a törvényes állapot megszüntetése a fő jellegzetessége! Mi az obstrukció lényege? A parlamenti kisebbség akaratának minden eszközzel történő érvényesítése. És mi a parlamentáris demokrácia alapja? A többség akaratának érvényesítése – tiszta és törvényes eszközökkel –, valamint a kisebbség jogainak elismerése és tiszteletben tartása, a visszaélések minimálisra csökkentése érdekében a folyamatos, magas színvonalú parlamenti munka folytatásának biztosítása. (Ma úgy mondanánk: a többségnek nincs korlátlan hatalma, a kisebbség sem hatalom nélküli.) A döntés joga mindig a többség kezében van, amiképpen a felelősség is döntően az övé. De csak addig, amíg törvényesen működik. Ebben az esetben senki és semmi sem hatalmazhatja fel a ki-

¹⁶ A Felvidék. Grünwald Béla és Michal Mudroň vitairatai. Romsics Ignác és Roman Holec utószavával. Pozsony, Kalligram, 2011.

¹⁷ Horánszky Lajos: Tisza István és kora. Első kötet. Sajtó alá rendezte Horánszky Nándor. Budapest, Tellér K., [1994], 159–160. o.

¹⁸ Hodossy Imre: Az obstrukció. Budapesti Hirlap, 1903.

sebbséget, hogy a törvényes keretek között működő többséget illegitim eszközökkel próbálja a hatalomból kitalítani, vagy akadályozni a Ház döntéseinek megszavazását. Ezt még akkor sem teheti meg, ha az ország alkotmányos berendezkedése következtében (1867-es kiegyezési törvény) az ország szuverenitása korlátozott, különösen a három igen fontos területen: a hadsereg, a külkapcsolatok és a pénzügypolitika terén. (Ezt törvény szentesíti, melyet mindkét fél aláírt.)

Az obstrukció törvénytelen és erőszakos eszköze oly veszedelemnek teszi ki a nemzetet, amellyel visszahatásként

az obstrukció minden formáját, nem is vettek benne részt. Ha figyelembe vesszük azt a tényt, hogy az ellenzék görccsen ragaszkodott a véderőjavaslatok és az általános választójog összekapcsolásához, ahhoz, hogy csak a választójogi törvény elfogadásával képzelhető el a véderőjavaslatok keresztülvitele, igazi szándékuk egyértelművé válik: a parlamenti munka megakadályozása, a törvényhozás megtorpedózása.

Ahhoz, hogy ne politikai beállítódás vagy ideológiai kötődés szerint minősítsük a véderőreformok körül lezajlott ádáz küzdelmet, hogy a véderő kérdéseire mindentől füg-

A Ház elnökének a parlamenti munka folyamatosságát kellett megvédenie az egyre jobban tomboló, magából kivetkőző ellenzékkel szemben

erőszakos kormányzati rendszert restaurálhat. Az obstrukció (az erőszak) erőszakot szül. Az, hogy Tisza István 1912. június 4-én (pontosan nyolc évvel a trianoni tragédia bekövetkezése előtt) erőszakhoz folyamodva tett pontot az obstrukció végére, nem mond ellent ennek a tételnek, hiszen a Ház elnökének a parlamenti munka folyamatosságát kellett megvédenie az egyre jobban tomboló, magából kivetkőző ellenzékkel szemben. És a felelősség, hogy Magyarországon az obstrukció oly méreteket öltött, amely megbénította az ország legfőbb szervének, a parlamentnek a működését, elsősorban az ellenzék terhelte, vagyis a sikeres, de igazolhatatlan obstrukcióval járó károkat ők a felelősek – de a kormány, illetve a parlamenti többség sem vétlen, mert kevés tanújelét mutatta az igazi együttműködésnek és kompromisszumkészségnek.

Mik voltak az obstrukció indítékai? Miért obstruált az ellenzék a képviselőházban? A véderőjavaslatok ellen, a magyar zászlóért, a magyar címerért, a magyar vezérleti és vezényleti nyelv bevezetéséért a hadseregben. Ezek mindenki által óhajtott követelések. Vajon az ellenzék jobban áhította ezeket a nemzeti követelményeket? Vajon Justh Gyula, Holló Lajos, gróf Batthyány Tivadar, Lovászy Márton, Bakonyi Samu, Rákosi Viktor vagy Károlyi Mihály és Hock János – hogy csak néhány ismertebb ellenzéki nevet említsek – jobban akarták a magyar nemzet megerősödését, öntudatosodását, mint Bánffy Miklós gróf, Beöthy Pál vagy akár Herczeg Ferenc és Tisza István? Utóbbiak közt említhetném Bethlen István, Andrássy Gyula, Darányi Ignác nevét is, akik mérsékelt ellenzéki politikusokként élték

getlen választ kaphassunk, a hadsereg nemzeti irányú fejlesztésének kérdését két változó – *a lehetőség és a célszerűség* – mentén érdemes megvizsgálni. Az első: milyen lehetőségek álltak rendelkezésre a magyar politika előtt? Volt-e annak realitása, hogy úgy fejlesszék a véderőt, hogy egyszerre megfeleljen két fontos feltételnek: az ország védelmi potenciáljának és a jogos nemzeti függetlenségi törekvéseknek – komolyabb megrázkódtatások nélkül. A másik: mi a célszerű Magyarország jövője szempontjából? Mindenáron végigérintetni bizonyos társadalmi reformokat (melyek amúgy is elkerülhetetlenül bekövetkeznek), vagy a sokoldalú felkészülésre (benne a hadseregreformra) helyezni a hangsúlyt? Ez természetesen nagy erőpróbája volt a magyar politikai, elsősorban a parlamenti elitnek – de nem tudott ennek megfelelni. A célszerűséget háttérbe szorították a pártérdekek, mindkét oldalon. A kormányzati oldal mereven ragaszkodott a véderőnek Bécs által diktált változtatásaihoz (például az évenkénti újoncmegajánlásokhoz), ám a nemzet előtt álló erőpróbának az ellenzék sem tudott semmilyen értelemben (vagy nem akart) megfelelni.

Természetesen a magyar képviselőházban is felmerült a kérdés: vajon más országok miért tesznek erőfeszítéseket hadseregük fejlesztésére, tán nem jogos a félelem az esetleges háború miatt? Ámbár minden állam ekkor békevágyát hirdeti, talán éppen ezért terjedt el a nemzetek körében a bizalmatlanság, mert valóságos békeidőben kinek jut eszébe a béke iránti vágyát hangoztatni. Ezért sem lehetett Magyarország az eseményeknek pusztán szemlélője.

A millennium és az ezeréves évfordulót követő másfél évtizedben az akkori nemzedék nem fogta fel tragikusnak a korabeli eseményeket, jelenségeket, inkább rózsaszínben akarta látni a közelgő sötét jövőt. Éppen maga a rendszer kényszerítette az embereket arra, hogy az ország kétségtelen gyarapodásán túl ne lássák a fokozódó veszedelmet.

A felelős politikai magatartás hiánycikk volt a magyar belpolitikában, erkölcs és politika igen távol állt egymástól, mélypontját 1918–19-ben érte el. Erről a felelősségről beszél Jankovics Marcell, amikor a háború alatti időszakról azt mondja, hogy „nem tudtuk a nagy halál szervezetlenség-

várta itthon őket, a legcsábítóbb jelszóval, hogy 'nem akarok többé katonát látni'. Biztatásra dobták el a fegyvert, itthoni vezérek lázították fel őket az igénytelenség ellen, ők fújták meg a riadót a rombolásra és a világbékét ígérték nekik, pedig a volt katonák kevesebbrel is beérték volna. Senki se használta föl nálunk a béke és a jövő érdekében a frontoktól megszabadult emberek szerénységét... Nem hitték el, hogy legyőztek bennünket. Azt hitték, hogy a béke győzött... Mire a nemzeti géniusz felébredt, gúzsba voltunk kötve.”²¹

A területi integritásról egyes történészek azt állítják, Kun Béla soha nem gondolta azt, hogy Erdélyről le kell monda-

A felelős politikai magatartás hiánycikk volt a magyar belpolitikában, erkölcs és politika igen távol állt egymástól, mélypontját 1918–19-ben érte el

gét, és nem tudtuk mások szervezettségét”¹⁹. Vagyis a háború végkifejletét, valamint a szomszéd népek magyarelles propagandagépezetének működését. „Önfenntartásunk elemi követelménye volt, hogy védekezzünk és fegyverkezzünk, s ne nézzük ölbetett kézzel e vad áhítóaszt, ez ugrásra készülő rabló kapzsiságot. [A cseh és román imperializmus agresszív terveiről van szó.] A mi hibánk nem az, hogy védekeztünk és fegyverkeztünk, sőt éppen az, hogy egyiket sem tettük.”²⁰

Vajon a két forradalom (1918-ban és 19-ben) milyen szerepet játszott a döntések során? A padovai fegyverszünet (1918. november 3.) után a magyar csapattestek fegyelmetlenül, fegyvereikkel együtt érkeztek vissza Magyarországra. Olyan erőt képviseltek, mellyel sikerrel vehették volna fel a harcot a minden oldalról betörő ellenséggel szemben. Mielőtt hazaérkeznének az olasz harctérről, Ausztriában a helyi hatóságok többször is le akarják fegyverezni őket, a magyar katonák azonban nem hajlandók megválni fegyvereiktől. S aztán megérkeznek a katonavonatok az itthoni vasútállomásokra. És mi történik? A Károlyi Mihály-vezette kormány utasítására elveszik tőlük a fegyvereiket, letépi rangjelzéseiket. A sok szenvedés után, az olasz lövészárkokból hazaérkező katonáink emberibb fogadtatást vártak. „Mindezek helyett forradalom

nunk. Ez az állítás természetesen a tények tudatos meghamisítása. Kun Béla és Garbai Sándor ugyanis a harmadik Vix-jegyzék után kijelentették, hogy „a magyarországi tanácsköztársaság nem a területi integritás elvének alapján áll, de a területi kérdéseknek az imperialista hódítás alapján való megoldását ellenzi”.²² Ez a kijelentés elsősorban a győztes szövetséges hatalmaknak szólt, remélvén, hogy meghívják a tanácskormányt a trianoni tárgyalóasztalhoz. És hogyan gondolkodik erről a kérdéstről gróf Károlyi Mihály? Idézzünk a Népszava egyik vezércikkéből egy igen érdekes Károlyi megállapítást: „Ha Magyarország részei között nincsenek vámhatárok, akkor a magyar gazdasági élet jövője szempontjából mindegy, hogy Erdély bányái, Észak-Magyarország gyárai olyan vidéken vannak-e, amelyen a közigazgatás magyar vagy román, vagy szlovák nyelven folyik. Gazdasági életünket csak akkor fenyegeti veszély, ha Magyarország egyes részeit vámhatárokkal vágják el tőlünk. (...) A területi integritás elve, amely gazdasági egységet jelent, csak addig érvényes a számunkra, amíg nem jön összeütközésbe az önrendelkező joggal.”²³ Károlyi a fenti vezércikkben felvázolta „az egyedüli lehetséges külpolitikát”. Azt írja, hogy Magyarország csak úgy boldogulhat, ha olyan társadalmi rend bontakozik ki (értsd alatta a szocializmust) Európa-szerte, ahol a régi ország-

¹⁹ Jankovics Marcell: Hús esztendő Pozsonyban. Budapest, Méry Ratio, 2000., 25. o.

²⁰ Szekfű Gyula: Három nemzedék. Egy hanyatló kor története. Budapest, Élet és Irodalmi és Nyomda, 1920., 267. o.

²¹ Papp Jenő: A mai magyar társadalom erkölcsrajza. Korunk kritikája 1918–1933. Budapest, Káldor, 1934., 16–17. o.

²² Raffay Ernő: Trianon titkai, avagy hogyan bántak el országunkkal... Budapest, Tornado Dannenija, 1990.

határoknak nem lesz jelentőségük. Európának vagy száz évet kellett erre várnia, de ma sem érzi azt a magyar, hogy a Tatra fái vagy a Felvidék gyárai ugyanúgy a magyaroké is, mint a szlovákoké. Amikor 1919-ben Károlyi lelki határokról beszél, bele sem gondol abba (ahhoz némi politikai látásmódra lenne szükség, nem elég az ambíció!), hogy a Kárpát-medencei magyarság nagyobbik része kiszolgáltatott helyzetbe kerül. Károlyi Mihály felfogása arról, hogy a határoknak csak ott van jelentőségük, ahol vámhatárok vannak, „ahol a határok a politikai elnyomás határait jelentik” – teljes naivitás és abszurditás. Ez utóbbi állítása összecseng a tanácskormány felfogásával. A területi integritás elvét, annak működését leszűkíti egy gazdasági egységre. A világ, benne Európa, a mai napig nem jutott el olyan erkölcsi magaslatra, ahol az egymásra utalt népek problémáit – benne a területi kérdéseket – az együttműködés, az egymás megértése elvének figyelembevételével oldaná meg.

A világháborút követően kitört forradalmak, köztük is elsősorban a magyar 1918-as, ún. őszirózsás, majd az 1919-es kommunista diktatúra illúziót keltettek az emberekben: el akarták hitetni velük, hogyha kikiáltják a forradalmat, ha megölik Tiszát (a háború fő „okozóját”), és az akkori Európának tetsző kormányformát hoznak létre, akkor már nem őket terhelik a múlt bűnei, s talán nem állítják Magyarországot a vádlottak padjára Versailles-ban. Ennek az illúzióknak katasztrofális eredménye lett: minden oldalról ellenséges csapatok törtek az országba. Magyarország még a versailles-i tárgyalások befejezése előtt elveszítette integritását és függetlenségét!

A nemzeti szuverenitás szempontjából tehát alapkérdés: volt-e része Károlyinak és a Kun Béla vezette terrorállamnak abban, hogy a magyarok nélkül határozták meg az új határokat? A válasz egyértelmű: Igen! Az még érthető, hogy a lakossággal szemben véres terrort alkalmazó tanácskormányt nem hívták meg Versailles-ba. No de a békétárgyalások, benne a nagy Trianon-kastélyban zajlók már 1919. január 18-án megkezdődtek. Ekkor Magyarországon (nép)köztársaság volt, s a békét hirdető és a szövetséges hatalmak kedvében járó, a barátságukat elnyerni óhajtó Károlyi Mihály volt az elnök. Ő sem volt számukra szalonképes, tárgyalóképes? Ha őt meghívják – aki az integritás alapján(?) állt – talán elkerülhette volna Magyarország a vörös terror uralmát. A győzteseknek ebben is nagy a felelősségük, s abban is, hogy ártatlan emberek százait végezte ki a tanácskormány, mert nem óhajtották

a bolsevik uralmat. Miért nem volt tényező Károlyi Mihály a szövetségeseknek? Ő minden politikai lépésére nagyon vigyázott. Arra is képes volt (bizonyítandó lojalitását az antanttal), hogy támogassa – a vasútvonalak rendelkezésre bocsátásával – az akkor még magyar fennhatóságú Gyulafehérvárra siető románokat abban, hogy kikiáltásuk 1918. december 1-jén Erdély Romániához csatolását. A győzteseket az ilyen lépések sem győzték meg arról, hogy Károlyi az ő emberük? (Megérne egy komolyabb kutatást ennek a feltárása.)

Sajnos, azt is le kell szögezni: Károlyi Mihály nem volt Masaryk képességű politikus. (Adódik a két politikus összehasonlítása.) Károlyi nem sokat tett az ország megmentéséért, sőt! Elegendő a hadsereg felosztatását érvel

Tisza István gr. (kezében a Széchenyi-serleggel.) Uraim!... Én nem vagyok agrárius...

Károlyi M. gr. (odaság a társához.) Könnyű neki. Ha ő nem az is: mindig Valaki!... De mik lennénk mi, ha nem volnánk agráriusok?

felhozni. Ezt ő maga is tudta, hiszen 1919 januárjában megbízta Stromfeld Aurélt, hogy szervezze meg a honvédelmet. Ez több szempontból is késedelmes lépés volt. A

²³ Területi integritás, Népszava 1919. január 2.

románok ekkor már Erdélyben voltak, s védelem hiányában megállíthatatlannak tűnt előrenyomulásuk Budapest irányába (ez be is következett). De ütőképes hadsereget sem lehetett ekkor már felállítani, hiszen az isonzói hősök már leszereltek, és nem voltak hajlandók a Vörös Hadseregben szolgálni. Stromfeld toborzása nem járt túl nagy sikerrel. Rövid kormányzati működése alatt Károlyi Mihály többet értett a magyar ügynek, mint amilyen hasznot hozott a demokratikusnak mondott működése.

között a New York-i cionisták. (Károlyi Mihály is járt Amerikában.) Masaryk propagandakörútjai eredményesek voltak, kormányzati tényezőket, politikai személyiségeket sikerült a csehszlovák ügynek megnyernie. A sajtót is – amely az amerikai zsidóság befolyása alatt volt – maga mellé állította, s természetesen a francia, angol, olasz, japán, belga orosz stb. követségeket is. Mindezt Masaryk „demokratikus propagandának” nevezte, nem zavartatva attól, hogy a hamisítások és hazugságok áradatát zúdította

Károlyi nem sokat tett az ország megmentéséért, Thomas G. Masaryk viszont mindent megmozgatott célja elérése, Csehszlovákia létrehozása érdekében

Thomas G. Masaryk viszont mindent megmozgatott célja elérése, Csehszlovákia létrehozása érdekében. A háború alatt bejárta szinte az egész világot: Franciaországban, Angliában hirdette a csehszlovák ügy fontosságát, irodákat állított fel (Párizs volt a központjuk), tömegesen adott ki propagandafüzeteket Franciaországban, Angliában, az USA-ban, a legmagasabb szinten tárgyalt államfőkkel, politikusokkal, katonai vezetőkkel. Elment a polgárháborús Oroszországba, hogy hazahozza a cseh légiót (Vlagyivosztonon keresztül haza is hozta). Végiglátogatta az USA fontosabb városait, régi személyes ismeretségeit felújította, összeköttetésbe került befolyásos újságírókkal, publicistákkal. Számos klubot, egyesületet látogatott meg, több politikai irányzat képviselőivel találkozott, parlamenti képviselőkkel, szenátorokkal, a szenátus külügyi bizottságának elnökével, a kormány tagjaival, minisztériumok hivatalnokaival, és felolvasásokat tartott. Mindenki fogadta őt. Megismerkedett Wilson elnökkel és a hírhedt House ezredessel²⁴. Óriási előnyt biztosított a csehszlovák ügynek, hogy Masaryk kapcsolatban állt a béketárgyalások előkészítő bizottságával. A bizottság elnöke számára emlékiratot és más egyéb anyagokat készített. Összeköttetésben állt minden fontos amerikai intézménnyel és szervezettel, bankok vezéreivel, pénzügyi körökkel. Felkereste a chicagói és a Harvard egyetemet, elnökökkel, történészekkel tárgyalt. Természetesen az amerikai zsidóság is nagy erkölcsi és anyagi támogatásban részesítette Masarykot, többek

partnereire. Hatalmas munkát végzett, melynek eredménye: 1918 tavaszára sikerült meggyőznie a győztes államokat arról, hogy a háború fő célja Közép- és Kelet-Európa politikai helyzetének gyökeres megváltoztatása, az ő szavaival: az „elnyomott nemzetek felszabadítása”. A csehek tehát a maguk útját járták, következetesen. A magyarok azonban – mint oly sokszor – nem a maguk útját járták, hanem másokét. Azokét, akiknek érdekük volt, hogy ne higgyenek Tisza Istvánnak. És a nemzet „rohant” a forradalmak útján a nagy katasztrófa felé.

Miért volt annyira passzív, érdektelen a magyar külpolitika az európai történelem iránt? Valóban hittek Magyarországon a birodalom nagy hatalmi állásában, amely majd védelmet nyújt neki? Annyira korlátolt volt a magyar politikai elit, hogy nem látta, mi történik (1905–1914) körülötte? Pedig már a század eleje óta kedvezőtlenül alakult Ausztria–Magyarország külpolitikai helyzete. Miközben – ezt Masaryk ténykedése kapcsán láthatjuk – teljes erőbedobással működött a cseh, román, szerb magyarellenes propagandagépezet.

A közép-európai határok megváltoztatását, a Monarchia szétdarabolását csak 1918 közepére határozták el a szövetségesek, írja memoárkötetében Thomas G. Masaryk. És erről nem tudtak a magyarországi vezetők? Azt, hogy milyen lázas szervezkedés folyik a Monarchia és Magyarország szétdarabolásáért? Ha ez így volt, csapnivaló volt a magyar diplomácia, az egész politikai garnitúra, alkalmat-

²⁴ Edward Mandell House ezredes amerikai diplomata, Wilson elnök közeli munkatársa, személyes megbízottja, egyik kidolgozója a wilsoni 14 pontnak. Ezért fő törekvése – a béke megteremtése – sikertelen volt, ámbar ennek érdekében 1916-ban bejárta az összes európai fővárost. Mindenesetre a világot becsapó 14 ponttal (a népek önrendelkezési joga stb.) is szembefordultak, az elnök is és House ezredes is. Kiknek az érdeke állhatott e mögött? Lehet találgatni. Lásd: Kocsis István: Trianon kérdésköreinek metafizikai megközelítése c. írásait a Trianoni Szemlében.

lan vezetőink voltak, amiért nagy felelősség terheli őket Trianonért. Ha meg tudtak róla, és nem tettek érdemleges lépést annak elkerüléséért, mert nem hitték el maguk sem, hogy ekkora csapás érheti a magyar integritást. Ebben az esetben a politikai elit felelőssége még nagyobb! A készületlenség Jankovics Marcell szerint nagyobb bajt okozott az országnak, mint a szövetségesek győzelme. Kato-

mények fényében igazolódik be Tisza István igazsága. Akkor Tisza Istvánnal a magyar nemzeti gondolat is elbukott. Mert nem jött létre a nemzeti egység 1918-19-ben. Akkor sem.

A háború győztesei becsapták a kis nemzeteket, mert egy olyan liberális Európát hirdettek meg, ahol csak az érvényesülhet, aki a liberális ideológiát és a liberális megol-

Az első világháborút lezáró békék, benne a trianoni békediktátum a romlás felé vitték Európát

nailag és lelkiileg egyaránt.²⁵ (Hogy is fejezte ki magát Apponyi 1920-ban, Párizsban, amikor elmondhatta híres beszédét a győztesek előtt: nem hiszi, hogy a győztesek számára az anyagi erőszak lesz az egyedüli alapja Európa új-jáépítésének.)

Az első világháborút lezáró békék, benne a trianoni békediktátum a romlás felé vitték Európát. (Elegendő, ha következményeként csak a második világháborút említem.) Berzeviczy Albert 1926-ban az alábbi jövődőlést teszi: „Az egész európai világ megcsömörlött azoktól a lelkiismeretlen ámtításoktól, melyek évek sora óta, soká minden ellentmondást erőszakosan elnémítva, viszik egész Európát a romlás felé s ezért szomjúhozza már az igazságot.” Vajon, nem ugyanennek a folyamatnak lehetünk tanúi ma is? Európa ismét a romlás felé halad. Mert a „trianoni utat” követi. A háború és a háború utáni béke tartósan megrontotta az európai légkört, nem érvényesült a végelszámolásban a bölcsesség, a mérséklet, a szeretet, ehelyett a nemzetek egymás iránti gyűlölete, a marakodás, a manipulációk, az ámtítások és hazugságok áradata öntötte el őket, Wilson 14 pontjával együtt. Ámtítás volt a háborús bűnösséget egyetlen nemzet fejére olvasni; ámtítás volt, amit a legyőzötteknek ígértek (Millerand-levél), hogy majd kiigazítják a határokat és a kisebbségek jogait betartják; ámtítás volt az általános lefegyverzés, mert csak a legyőzötteket fegyverezték le (eredménye az elsőnél is drámaibb háborús katasztrófa). Ámtítás volt az egész európai világrend, mert ismét a népek közötti gyűlölködés magvait hintették el. És ezen ámtítások rendszerébe beleillik az a rágalomhadjárat, amely más eszközökkel és módszerekkel ma is folyik Magyarország ellen. Mintha Európa és a világ demokráciáit a kis Magyarország fenyegetné. Éppen ma, a mai európai folyamatok és fejle-

Európa mama. – Mindegyitek kap krisztkindlit, csak annak a durczás Magyarának nem hozott semmit a Jézus. (A népek karácsonya, Borsszem Jankó, 1910. december 24.)

dásokat fogadja el. Aki a keresztény nemzeti vonalat követi, azt félreállítják, a kulturált európai nemzetek sorából kiiktatják. Eszközük: a nacionalizmus, a fasizmus, a rasszizmus és az antiszemitizmus vádja. Miként a Trianon előtti évtizedekben, a globális háttérhatalmak ma is ezekkel a módszerekkel próbálják többek közt belekényszeríteni saját érdekrendszerükbe a „renitens” országokat és politikusokat.

²⁵ Jankovics Marcell: Hús esztendő Pozsonyban, 25. o.